

Ontologiakehittäjien yhteistyöryhmä 8.10.2020

I. YSON paikkahierarkia

Tällä kertaa valitsimme käsittelyyn kolme pienempää kokonaisuutta paikka-hierarkian sisältä: *fiktiiviset paikat*, *luonnon muodostamat vyöhykkeet* ja *luonnon muodostamat alueet*. Edellisessä OY-kokouksessa päätettiin, että jako luonnon muodostamiin ja ihmisen määrittämiin paikkoihin/alueisiin poistuu. Luonnon muodostamien alueiden ja vyöhykkeiden alakäsitteet on näin ollen uudelleen hierarkisoitava.

Fiktiiviset paikat

Ehdotamme, että siirretään *fiktiiviset paikat* alakäsitteineen (3 kpl: *Atlantis*, *Löylymäki*, *rinnakkaiset maailmat*) *yhteiskunnalliset objektit* -käsitteen alle. Fiktiiviset paikat ovat mielikuvituksen tuotetta, eivät todellisia paikkoja. Ne vertautuvat esim. satuolentoihin, taruolentoihin, maahisiin, vampyyreihin jne. Nämäkin ovat *yhteiskunnalliset objektit* -hierarkiassa.

Luonnon muodostamat vyöhykkeet

Ehdotamme, että *luonnon muodostamat vyöhykkeet* -käsitteen alakäsitteet (esim. *viljelyvyöhykkeet*, *trooppinen vyöhyke*) siirretään *vyöhykkeet*-käsitteen alle.

Luonnon muodostamat alueet

Ehdotamme alakäsitteille seuraavia toimenpiteitä.

- 1) Kaikki **alueet*-päätteiset käsitteet (esim. *biosfäärialueet*, *maa-alueet*, *ranta-alueet*) siirretään *alueet*-käsitteen alle.
- 2) Käsitteet *etelänapa* ja *pohjoisnapa* siirretään *alueet*-käsitteen alle.
- 3) Kaikki jäljelle jäävät *luonnon muodostamat alueet*- käsitteen alaiset käsitteet (esim. *kangasmaat*, *keitaat*, *mannerlaatat*, *mantereet*, *merenpohja*, *savannit*) siirretään *luonnontieteelliset järjestelmät* -käsitteen alle. Nämä käsitteet ovat olemukseltaan järjestelmämäisiä: käsitteet kuvaavat tietyn tyyppistä ekosysteemiä (*keitaat*, *savannit*, *merenpohja*) tai laajaa geologista kokonaisuutta (*mannerlaatat*, *mantereet*). Luonnontieteelliset järjestelmät hierarkiassa on saman tyyppisiä käsitteitä: esim. *biosfääri*, *kallioperä*, *kasvisto*.
- 4) Poikkeuksena kuitenkin alla listatut käsitteet, joiden hierarkisointia jätämme vielä pohtimaan. Näihin kuulisimme mielellämme Ontologiakehittäjien yhteistyöryhmän jäsenten mielipiteen. Ovatko nämä mielestänne alueita, järjestelmiä, objekteja vai jotain muuta?
 - *elinpiirit*, *reviirit*

Commented [1]: Mikä on tulossa alueet-käsitteen yläkäsitteeksi?

Commented [2]: Ehdotus ei sinällään ota kantaa alueet-käsitteen hierarkisointiin, vaan tarkoituksena oli lähteä purkamaan OY-kokouksessa päätettyjä purkamisia (luonnon muodostamat vs. ihmisen määrittämät alueet). Mutta nämä asiat liittyvät toki toisiinsa. Meillä ei siis ole valmista vastausta alueet-käsitteen lopullisesta sijainnista hierarkiassa, mutta lähtökohta on, että alueet säilyy oliot-hierarkiassa.

Mielellämme kuulemme myös teidän näkemyksiänne alueet-käsitteen hierarkisoinnista!

Taustaa aiemmista OY:n päätöksistä: Ehdotus siitä, että paikka-käsitteellä ei ole alakäsitteitä YSOssa hyväksyttiin. Ehdotusta hierarkisoivasta käsitteestä "alueet ja paikat" ei kannatettu. Sen sijaan kannatettiin kaikkien paikkakäsitteiden hierarkisoinnista alueet-käsitteen alle.

- jäävuoret
- lintuvedet, aluevedet, aluemerit, kalavedet, rannikkovedet
- metsänraja, puuraja, rantaviiva
- muodostumat (geologia) ja pinnanmuodot sekä pinnanmuotojen 34 alakäsitettä (esim. dyynit, laaksot, karit, rotkot). Näitä alustavasti pohdimme siirrettäväksi järjestelmien alle samaan tapaan kuin em. kangasmaat, keitaat jne. mutta yksittäisten käsitteiden osalta on mahdollista tehdä muitakin ratkaisuja.

II. Yksittäisiä tapahtumia kuvaavat käsitteet ontologiassa

Kirjastojen kuvailusääntöjen mukaan kokouksiin vertautuvat tapahtumat (mukaan lukien esim. festivaalit) ovat tietynlaisia yhteisöjä eivätkä kuulu YSON kaltaiseen sanastoon. YSOssa on tällaisia käsitteitä (esim. *Tuska (festivaali)*, *Rauman pitsiviikot*), mikä sotii kuvailusääntöjä vastaan. Kirjastokentän ulkopuolella saattaa kuitenkin olla toisenlaisia tarpeita. Kuulisimme tästä mielellämme OY:läisten mielipiteen: tarvitaanko tämän tyyppisiä käsitteitä YSOssa tai YSO-pohjaisissa erikoisontologioissa?

Aiheesta on keskusteltu tässä Github-issuessa: [Tuska \(festivaali\) · Issue #6498 · Finto-ehdotus/YSE · GitHub](https://github.com/Finto-ehdotus/YSE)<https://github.com/Finto-ehdotus/YSE/issues/6498>

Lisätietoa kuvailusääntöjen kokouksia koskevasta linjauksesta: <https://marc21.kansalliskirjasto.fi/aukt/1XX.htm#111>

III. Osa-kokonaisuus-suhteet

Aiheen käsittely jäi viime OY-kokouksessa kesken. Käsittelemättä jäivät seuraavat kysymykset:

- 1) Muodostetaanko osa-kokonaisuus-suhteista myös käänteiset kokonaisuus-osa-suhteet? Esimerkki: kuvaputket-käsitteellä on osa-kokonaisuus-suhde televisiot-käsitteeseen. Muodostetaanko myös kokonaisuus-osa-suhde televisioista kuvaputkiin? (Kaikki televisiot eivät sisällä kuvaputkia). Vrt. myös kielikeskukset ja yliopistot.
- 2) Otetaanko linjauksissa kantaa seuraaviin?
 - a) Onko osa-kokonaisuus-suhteen osapuolten kuuluttava samaan YSON pääkategoriaan (oliot, ominaisuudet, tapahtumat ja toiminta). Tesaaurusstandardin mukaan näin pitäisi olla. Esimerkki: YSOssa synonymia on ominaisuus, ja semantiikka on tieteenala eli olio. Onko synonyman ja semantiikan välinen osa-kokonaisuus-suhde ok?
 - b) Merkitäänkö osa-kokonaisuus-suhde tarkimpaan mahdolliseen kokonaisuuteen? YSON varpaat on osa käsitettä jalat. Olisiko parempi suhde: varpaat > jalkaterä?
 - c) Osa-kokonaisuus ja ISA-hierarkia. Onko osa-kokonaisuus-suhteen pädetävä myös osakäsitteen alakäsitteille? Esimerkki: maljakot ovat astioiden alakäsite; astiat ovat osa astiastoja. Ovatko myös maljakot osa astiastoja? Onko jompikumpi suhteista väärin?

Commented [3]: Niin kauan kuin meillä ei ole yhteistä tapahtumaontologiaa on näille käsitteille tarvetta ainakin museoaineistojen luetteloinnissa.

Commented [4]: Samaa mieltä Leenan kanssa.

Commented [5]: Marko Latvanen (DVV/JUPO), joka ei pääse kokoukseen, kommentoi minulle, että Palvelutietovarannon näkökulmasta olisi hyvä, että Fintossa olisi julkaistuna vakiintuneita tapahtumanimiä. Kuntien verkkosivuilla kun on yleensä paljon tapahtumatietoa. Marko ei sinänsä kommentoinut, millä tavalla nämä olisi hyvä julkaista, osana YSOa vai jotenkin muuten.

Commented [6]: Eero Hyvösen tapahtuma-Sampo-projektissa on kehitteillä tapahtumaontologia, joka on mielenkiintoinen

Commented [7]: Esimerkki ei kenties ole paras mahdollinen. Eikö ole niin, että part of -suhteen (samoin kuin ISA-suhteen) pitäisi olla totta kaikissa tapauksissa? Kaikki maljakot tai edes astiat eivät ole aina osia astiastoista.

Commented [8]: Voisikohan päätellä, että jos partOf-alakäsitteen alakäsite ei ole partOf-suhteessa yläkäsitteen partOf-yläkäsitteeseen niin jommassa kummissa on virhe, joko näiden välisessä ISA-suhteessa tai yläkäsitteen partOf-suhteessa? Tässä esimerkissä virhe näyttää olevan astioiden partOf-suhteessa astiastoihin.